

PHILIPPE MESNARD
YANNIS THANASSEKOS

EDITORIAAL

WELKE PEDAGOGIE, VOOR WELKE HERINNERING(EN) ?

Sinds een vijftiental jaar krijgt de pedagogie de taak toegewezen om de bijzondere kennis over de extreme gewelddaden over te dragen, bijzondere kennis die we voortaan *herinnering* noemen, een generische en toch uitermate meerduidige term. En dus worden er geregeld van de pedagogie antwoorden verwacht op de verwachtingen die onze moderne samenlevingen doorkruisen. Met name moet de erkenning ingelost worden van de herinneringen die sinds kort zijn opgedoken, en waardoor gemeenschappen en sociale groepen pogen hun identiteit zichtbaar te maken, publieke erkenning te krijgen en hun specifieke eisen, ook juridische, te ondersteunen. De nog frisse actualiteit van de slavernij, de oorlogen in de kolonies, de verdrukking van de homoseksuelen, de Harkis, de immigratietoestanden, laat er ons weer aan denken dat noch de overwonnenen noch de onderdrukten kunnen opzij geschoven worden, de "grote geschiedenis" die eertijds overliet aan zichzelf.

Een nieuwe pedagogie van de herinnering wordt dus onmisbaar. Ze moet onze verhouding tot het verleden overdragen, tot de veelvuldige verledens, die de historiografie tot nu toe verwaarloosd of zelfs vergeten heeft, of waarvan ze de receptie niet meer kon beheersen en regelen. De onderwijzenden moeten dan zien overeen te komen met niet alleen de kennis van de historici en de kennis van de getuigen, maar ook met de ontwikkelingen van de samenlevingen met de vertogen en de initiatieven van de politieke actoren.

Naargelang de geschiedschrijving de genociden op de Joden en de Zigeuners en het nazi-concentratiekampensysteem verder verkent, naargelang de mechanismen en de initiatieven van dat vernietigingsapparaat worden opgehel-

derd op functioneel en intentioneel vlak, wordt het duidelijk hoe moeilijk het is om die complexiteit pedagogisch weer te geven. Steeds is er het risico om die complexiteit te sterk te reduceren – door overdreven te vereenvoudigen en door te vervormen – om haar voor iedereen toegankelijk te maken. Bovendien dringt zich een andere vraag op, die van de validiteit van de modellen, die exemplarische gewelddaden zouden kunnen verklaren en er de lessen uit trekken, opdat de manier waarop we zelf in het heden staan erdoor zou gewijzigd of minstens verhelderd worden. Daarnaast komen de getuigen die de nazi-kampen hebben overleefd, en die al dan niet binnen een institutioneel kader werken, de studenten van het secundaire en hoger onderwijs en de professionals van de educatie aanspreken. De geschiedschrijving zit in haar korset van wetenschappelijke discipline. Maar het domein van het getuigenis schept de mogelijkheid om de pedagogie open te stellen voor talrijke andere – literaire, filmische, artistieke – corpussen.

Hiermee zou er misschien genoeg stof tot nadenken zijn, tussen de complexiteit van de geschiedenis en haar interpretaties, de inhoud van geschiedschrijving en getuigenissen, en de verschillende wetenschappelijke of artistieke disciplines die voor de verspreiding ervan zorgen. Toch moet nog met andere factoren rekening worden gehouden om een status quaestionis van de herinneringspedagogie op te maken. In alle richtingen zien we projecten en initiatieven zich vermenigvuldigen. De pedagogische reizen, in de eerste plaats naar Auschwitz, vormen in talrijke scholen in Europa een noodzakelijk moment. De kinderen uit de klas halen om hen een herinneringervaring te laten beleven, is echt een ordewoord geworden. Elk jaar wordt er zelfs een hele trein georganiseerd. Om 27 januari te herdenken brengt hij honderden Italiaanse scholieren van Fossoli (een kamp in het noorden van Italië, vanwaar ook het konvooi van Primo Levi vertrokken is) naar Auschwitz. Bovendien schept de toegankelijkheid van de nieuwe technologieën en de daling van hun kostprijs de mogelijkheid om een heleboel brochures en DVD's uit te geven, die dan in de schoolinstellingen en, meer algemeen, in de civil society via het verenigingsleven en het internet verspreid worden. Zo geraken de onderwijzenden overbelast met documentaties en dragers van alle soorten. Ze slagen er naar eigen zeggen niet meer in om er stap voor stap, naargelang de ontvangst, kennis van te nemen.

Om een antwoord te bieden op de proliferatie en de diversificatie van de instrumenten leveren sommigen de inspanning om nieuwe pedagogische en didactische oriëntaties voor te stellen, met iets minder nadruk op de “gedachtenisplicht” – dikwijls in een situatie van hoogdringendheid – en ten bate van een een “geschiedenis-arbeid” en de noodzaak van overdracht, die tijd, afstandelijkheid en een kritische blik vereisen. Talrijke politici vinden voor de herinneringskwestie over het algemeen hoogdringendheidsoplossingen. De laatste redevoeringen en initiatieven van de Franse President vormen in dat opzicht een stichtend voorbeeld. In 2007 gebruikt Nicolas Sarkozy de figuur van Guy Moquet, iemand die

behoort tot de cultuur van het communistische verzet, en ontketent een forse polemiek door te vragen dat diens brief zou worden voorgelezen in de schoolinstellingen op 22 oktober 2007. Het jaar daarop gaat het niet meer om de Weerstand maar om de genocide op de Joden. Hij vraagt dat men elk kind van de kleine school zich laat identificeren met een in deportatie gestorven Joods kind. Hij brengt instellingen in verlegenheid waarvan de roeping er toch in bestaat de herinnering aan de Shoah te vrijwaren, te behouden en over te dragen. In beide gevallen leggen de urgentie en zijn vertoog een emotionele overbelasting op aan de ontvangers van de boodschap. Onder die druk worden de onderwijzenden opgevorderd om in hun onderwijs van de herinnering aan de massamisdaden en de genocides de leerlingen er nu net toe te brengen zich niet door hun eigen pathos te laten meesleuren.

Eenzelfde ambivalentie vertonen de grote internationale programma's die voor het onderwijs van de Shoah opgezet worden vanuit de Verenigde Staten, met name “Task Force”, of in Yad Vashem (Jeruzalem). Emotie is enerzijds het medium geworden dat exclusief de toegang regelt tot de geschiedenis. Een daadwerkelijke wil valt anderzijds te noteren om een model met universele draagwijdte te scheppen – alsof de werkelijkheid van de herinneringen die opduiken en van hun multiculturele dimensie zelf niet meer te omzeilen ware.